

ságíró sem jelentéktelen, jugoszláviai emigrációjának története is földérintésre vár. Ha más nem, egy jó történészhallgató szakdolgozati témának választhatná.

A kiállítás utolsó tárlóiban a KMP megalakulásának néhány dokumentumát és a még élő kortársak visszaemlékezéseit láthatjuk. És ez már átvezet egy újabb évforduló, a Tanácsköztársaság megünnepléséhez. Reméljük, hogy azt a kiállítást már készítik.

I. M.

„RENGJ CSAK, FÖLD!”

REMETE LÁSZLÓ ANTOLOGIÁJA

Egy ünnepélyes alkalomból megjelent dokumentumválogatás nemcsak emlékeztető lehet. Ha igazán jól sikerül, bepillantást enged az események mögé, éspedig úgy, hogy a pusztá emlékezetbe idézés, leírás helyett szinte az eseményekben való illúzióját, s mellé a történetekben való biztos szemléletű tájékozódás lehetőségét nyújtja. Erre a nehéz feladatra vállalkozik és bár vét kisebb hibákat, sikeresen oldja meg Remete László a KMP megalakulásának 50. évfordulója alkalmából kiadott antológiája. Néhány régi újságcikk, naplórészlet, vers és röpirat található benne szövegközi kommentárokkal. E néhány szemelvényt igen izgalmas időszak, az 1917-es februári forradalom első magyarországi hullámvérésétől a Tanácsköztársaság kikiáltásának előestéjéig tartó 2 év sajtójából s az e korszakra való visszaemlékezésekből válogatta ki a kötet összeállítója, néhány, szinte jelentéktelen montázshibától eltekintve igen szerencsés kézzel.

Önmagukban holt és jelentéktelen írások kelnek életre egymás mellett, egyedül különben érdektelen tudósítások, művek nyerneket értelmet, jelentőséget ebben a válogatásban. Olykor már a magyarázó-kiegészítő szöveg is eltörpül, pusztá ismétléssé, tartalmi kivonattá válik a kötet legjobban montírozott részeiben. Néhol a szerkesztő is észreveszi ezt, és kommentár nélkül „vágja” az anyagot (ilyen a *Forradalomról forradalomra* c. fejezet lendületes bevezető része is), másutt azonban (pl. a *Hullámvérés* végén) az összekötő szövegek feleslegesnek tűnnek, lassítják a tempót. Ebben áll egyébként a kötet egyetlen komolyabb hibája, az, hogy Remete olykor nem bízik eléggé dokumentumanyagának „beszédességében”, s maga próbálja azt pótolni, holott egy ilyen gyűjtemény meggyőző erejének éppen közölt forrásaiban kell rejtenie, kommentárjai csak a megértést befolyásoló, zavaró részek magyarázatára, rejtett érdekességekre, a keletkezés körülményeinek, a szöveg esetleges sajátosságainak megvilágítására szorítkozhatnak. Remete összekötő szövegei sok helyen eseménytörténetet adnak elő, bár ezt több narratív forrás feleslegessé tenné, s kicsit zártabb szerkesztéssel, szigorúbb „vágással” könnyen elkerülhetné a forrásértékelést is, mert ezek a szemelvények koncepciózusan egymás mellé állítva is nagyon „beszédesekek”.

Hallatlanul izgalmas folyamat bontakozik ki e szövegek olvasói előtt, ami a fenti fogyatékoságok mellett is a szerkesztő érdeme. Egy osztály öntudatának fejlődése követhető bennük, melynek során elnyomói engedelmes eszközéből tudatos történelemformáló erővé válik. E fejlődés fázisait 3 jól elkülöníthető álláspontból tükrözi az elnyomó, az ezek álláspontjához egyre inkább közeledő, végül azt már már elfogadó megalkuvó és a következetesen osztályharcos szemszögből írt szövegek, a kötet legjobban sikerült részeit (ilyen a *Zendül a magyar nyár* c. fejezet vége vagy a *Megindult a föld* szinte teljes egészében) e szövegek küzdelme feszíti. Kevésbé sikeres a szociáldemokrata párt hanyatlásának, reakcióssá válásának szemléltetése, úgy tűnik, mintha ennek érzékeltetését a szerkesztő inkább saját kommentárjaira bízna, pedig a közölt dokumentumok egy része nem igényel különösebb magyarázatot, s több eredeti anyag felvonultatásával talán a többihez fűzöttek közül is elkerülhetővé válhatott volna néhány. Az összeállítás különös érdeme, hogy egy-két már-már beismert számba menő visszaemlékezést, cikket is bemutat a szociáldemokrata vezetők, újságírók munkáiból. A dokumentumgyűjteményből világossá válik a KMP megalakulásának szükségessége, az, hogy egy forrongó, történelemalakító erejének tudatára ébredő osztály pártja akkor teljesítheti csak hivatását, ha osztálya leghaladóbb, legtavolabbra mutató tendenciái hivaták létre, s megtorpanás, megalkuvás nélkül képviseli azokat. A párt alakulásáról, munkájáról szóló szemelvények helyes kiválasztásával Remete szerencsésen elkerüli azt a veszélyt, hogy munkájában egyes személyek hangsúlyozottabb szerephez jutva a történelmi folyamat fölé emelkedni tűnjenek, az írások alapján a kiemelkedő egyéniségek, csoportok mint osztályuk igazi érdekeinek leghaladóbb, legtudatosabb képviselői, meg-

testesítői kerülnek emberközelbe. Ez az emberközelség persze feltételezi, hogy eredményes tevékenységük hibáit is megismerjük, megértjük: a kötet bepillantást enged a Tanácsköztársaság sokat hibáztatott agrárpolitikai koncepciója születésének körülményeibe, okaiba. Érdeemes felfigyelni a kötet szépirodalmi anyagára, elsősorban verseire. Rangos alkotók művei mellett kevésbé vagy egyáltalán nem ismert költők versei is olvashatók, melyek dokumentumértékükkel jól illeszkednek a válogatásba. Illusztrációiról ez, sajnos, nem mondható el, a korabeli — olykor igen alacsony színvonalú — karikatúrák, rajzok a mai szemlélő számára igen keveset mondanak. (Kossuth Könyvtadó 1968.)

RITTER GÁBOR

ÖTVENÉVES A PÁRT

FOTOALBUM 100 ÉV MAGYAR MUNKÁSMOZGALMÁRÓL

Pór Bertalan közismert plakátgrafikája vonzza a járókelő tekintetét egy, a kirkatokban a közelmúltban megjelent kiadványra, a magyar kommunista mozgalom dokumentumaiból, fényképeiből összeállított válogatásra.

„A történelmi évfordulók, éppúgy mint a történelmi eseményekről készült fényképek, a freskfestés szabályait igénylik és érvényesítik, nem a miniatúrákét. Az események dinamikájából, feszültségéből a lényeges, állandó s maradandó vonásokat ragadják meg, sűrítik, és elhagyják az esetleges mellékes, alárendelt vagy lényegtelen mozzanatokát.” Csatári Dánielt és Esti Bélát, a könyv íróit és szerkesztőit ez az előszavukban kifejtett szempont vezette munkájukban.

A párt megalakulásának ötvenedik évfordulójára megjelenő kötet azonban nem csak ötven, hanem tulajdonképpen teljes száz év munkásmozgalmának történetét foglalja magába. 1868-tól, az Általános Munkásegylet megalakulásától napjainkig gazdag anyagot nyújt a korról, melyben egy világot bejáró „kísértetből” a Föld egyharmadát uraló világrendszer lett. Nemcsak időben, térben is széles a kép, mely elénk tárul. 1920, Bécs — Landler Jenő és Lukács György az emigrációban; 1939, Spanyolország — Dolores Ibarruri búcsúztatja a leszerelő nemzetközi brigádokat; 1945, Szovjetunió — gabonaszállítmány Magyarországnak; 1950, Korea — magyar úttörők fogadnak egy érkező gyermekcsoportot; 1968, Vietnam — kórház- és iskola-felszerelés küldése Budapestről. Egy-két kiemelt kép csupán a kötetből, de elég bizonyosságul: pártunk ötvenéves és munkásmozgalmunk százéves története nemcsak a mi ügyünk volt és lesz.

A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum és a Magyar Távirati Iroda fényképarchívuma beszédes kép- és dokumentumanyagot bocsátott a szerkesztők rendelkezésére. Plakátok, röpcédulák, illegális újságok, törvénytörési ítéletek — izgalmas dokumentumai a kornak. Növelné a kiadvány érdekességét, ha a dokumentumok túlzott (technikai szempontból bizonyára indokolt) kicsinyítése nem gátolná legtöbb esetben olvashatóságukat. A sok hasonló jellegű kép nem válik egyhangúvá. Mervev, megilletődött mosolyú csoportképek statikussága váltakozik azok dinamizmusával, ahol nem jutott idő csoportba állni, ahol nem volt aktuális a mosoly.

Az alkotó gárdából legnehezebb munkája kétségkívül a két írónak volt. Bár a képanyagot kísérő magyarázó és összekötő sorok mennyiségileg csak másodlagos helyen állnak, összeadva mindössze néhány oldalt tennének ki, ebben a néhány oldalnyi szövegben lényeglátásra, közérthetőségre törekedve kellett összefoglalniok száz év, és száz nem akármilyen év eseményeit. Kockázatos feladat, magában rejti a vulgarizáció veszélyét. Egyetlen rosszul értelmezett Gramsci-idezettől eltelté az azonban „nagy szavak” és mesterkéltségek nélkül, elismerésre méltó munkát végeztek. (A szóban forgó idézet a szerzők értelmezésében a könyv 73. lapjáról: „Az értelem mindig pesszimista — mondotta Antonio Gramsci, az Olasz Kommunista Párt megalapítója. »Az optimizmus a cselekvéssel kezdődik.« A Kommunista Magyarországi Pártja olyan korban, amikor látszólag semmi esélye sem volt arra, hogy újra a történelmi események élvonalába kerüljön — mert cselekedni.”)

Az idézett sorokból értelem és cselekvés mervev szembeállítását olvasható ki, meghamisítva ezzel Gramsci valódi gondolatait: „Az értelem pesszimista lehet, de az akarattal optimistának kell lenni.” (Gramsci: *Marxizmus, kultúra, művészet* Bp. 1965. 14. l. Sallay Géza ford.) Tehát lehet, de nem mindig. Vagy még inkább mutatja nézeteit a következő idézet: „Az optimizmus olyan szükségyszerű reakció legyen, amelynek az értelem a kiindulópontja. Az egyetlen igazolható lelkesedés az, amely a létező valóság átalakítására törő értelmes akarattal, intelligens tevékeny-